

ПРАВОВА ОСНОВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ У СФЕРІ ПРОТИДІЇ ЕКОЛОГІЧНИМ ЗЛОЧИНАМ

Сироїд Т.Л.,
*доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри міжнародного і європейського права,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
ORCID: 0000-0002-8165-4078*

Сироїд Т.Л. Правова основа Європейського Союзу у сфері протидії екологічним злочинам.

У статті акцентовано увагу на діяльності Європейського Союзу щодо розробки дієвої правової основи протидії екологічним злочинам з урахуванням сучасних реалій. Зазначено, що існуючі норми ЄС з протидії екологічній злочинності базуються на положеннях Договору про функціонування ЄС, яким встановлено компетенцію ЄС щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сферах політики ЄС на які поширюються заходи щодо гармонізації (ст. 83(2)). Приділено увагу положенням таких директив: Директива щодо захисту навколишнього середовища за допомогою кримінального права та заміни Директиви 2008/99/ЄС, якою доповнено перелік протиправних діянь новими категоріями злочинів, встановлено стримуючий рівень санкцій, що забезпечує більш послідовне застосування в ЄС умов для підприємств; Директива 2004/35/ЄС про відшкодування шкоди, яка встановлює правила, що ґрунтуються на принципі «забруднювач платить» та пов'язаним із нею директивам. Зазначено, що ЄС постійно працює над удосконаленням положень прийнятих ним актів в означеній сфері про що свідчать нормативи, на підставі яких було внесено зміни і доповнення до вищезазначених директив, щодо безпекових питань, управління відходами, спрощення зобов'язань щодо звітності в галузі екологічного законодавства (Директива 2006/21/ЄС, Директива 2009/31/ЄС, Директива 2013/30/ЄС, Регламент (ЄС) 2019/101).

Зосереджено увагу на актах, що стосуються захисту визначених об'єктів, серед яких: 1) акти, направлені на протидію забрудненню із суден: Директива 2005/35/ЄС про забруднення із суден і запровадження покарань, Рамкове рішення Ради 2005/667/ЖНА щодо зміцнення кримінально-правової бази для забезпечення виконання закону проти забруднення із суден; 2) акти, щодо протидії торгівлю дикими тваринами: Регламент Ради [ЄС] № 338/97 (зі змінами), Регламент Комісії [ЄС] № 865/2006 (з змінами), Регламент Комісії [ЄС] 792/2012 (зі змінами), План дій ЄС щодо боротьби з торгівлю дикими тваринами 2022 р. Зазначено, що природоохоронне законодавство ЄС базується на міжнародних універсальних актах, прийнятих у межах ООН у відповідній галузі (Міжнародна конвенція щодо запобігання забрудненню із суден 1973 р., Конвенція ООН з морського права 1982 р., Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що знаходяться під загрозою зникнення 1975 р. (CITES)), що спрощує правозастосування та запровадження заходів, направлених на протидію екологічній злочинності.

Підкреслено значення стратегічних актів, прийнятих ЄС, серед яких: Стратегія ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю на 2021–2025 рр., Стратегія біорізноманіття до 2030 р. Зроблено відповідні висновки.

Ключові слова: відповідальність, гармонізація, директиви, екологічні злочини, забруднення із суден, законодавство ЄС, кримінальне право, кримінальні злочини, організована злочинність, полікримінальні злочини, санкції, торгівля дикими тваринами.

Syroïd T.L. The legal framework of the European Union in the field of combating environmental crimes.

The article focuses on the activities of the European Union regarding the development of an effective legal framework for combating environmental crimes considering modern realities. It is noted that the

existing norms on combating environmental crime in the EU are based on the provisions of the Treaty on the Functioning of the EU which sets the competence of the EU to define criminal offenses and sanctions in the spheres of EU policy to which harmonization measures apply (Article 83(2)). Attention is paid to the provisions of the following directives: Directive of the European Parliament and of the Council on the protection of the environment through criminal law and replacing Directive 2008/99/EC, which supplemented the list of illegal acts with new categories of crimes, established a deterrent level of sanctions, which ensures a more consistent application of conditions for enterprises in the EU; Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage, which sets rules based on the «polluter pays» principle and related directives 2000/60/EC, 2008/56/EC, 2009/147/EC and 92/43/EEC. It is noted that the EU constantly works on improving the provisions of the acts adopted by it in the specified area, as evidenced by the directives, on the basis of which changes and amendments were made to the above-mentioned directives, regarding safety issues, waste management, simplification of reporting obligations in the field of environmental legislation (Directives 2006/21/EC, 2009/31/EC, 2013/30/EC, Regulation (EC) 2019/101).

Attention is focused on acts related to the protection of certain objects, including: 1) acts aimed at combating pollution from ships: Directive 2005/35/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on ship-source pollution and on the introduction of penalties, including criminal penalties, for pollution offence (as amended), Council Framework Decision 2005/667/JHA of 12 July 2005 to strengthen the criminal-law framework for the enforcement of the law against ship-source pollution; 2) acts on combating trade in wild animals: Regulation (EC) No 338/97 (as amended), Commission regulation (EC) No 865/2006 (as amended), Commission Implementing Regulation (EU) No 792/2012 97 (as amended), Revision of the EU action plan against wildlife trafficking of 2022.

It is noted that EU legislation is based on international universal acts adopted within the UN in the relevant field (International Convention for the Prevention of Pollution from Ships (MARPOL) of 1973, United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) of 1982, Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora (CITES) of 1975), which simplifies law enforcement and the introduction of measures to combat environmental crime.

The importance of strategic acts adopted by the EU, including the Agenda and Action Plan on Drugs 2021–2025 and the Biodiversity strategy for 2030 is emphasized. Relevant conclusions have been drawn.

Key words: responsibility, harmonization, directives, environmental crimes, pollution from ships, EU legislation, criminal law, criminal offences, organized crime, polycriminal offences, sanctions, wildlife trade.

Постановка проблеми. Злочинна експлуатація світових природних ресурсів впливає на повсякденне життя, становить серйозну загрозу для існування людства, планети і майбутніх поколінь. Кордони не є обмежувачим фактором для скоєння екологічних злочинів, які варіюються від торгівлі слоновою кісткою і вилову видів, що охороняються, до незаконних вирубок і скидання небезпечних відходів. Ті самі маршрути, які використовуються для контрабанди диких тварин через країни та континенти, часто використовуються для перевезення зброї, наркотиків та людей. Екологічні злочини часто відбуваються пліч-о-пліч з іншими правопорушеннями, такими як підробка паспортів, корупція, відмивання грошей і навіть вбивства.

На відміну від незаконної торгівлі наркотиками та іншими незаконними товарами, природні ресурси обмежені та не можуть бути відновлені в лабораторії. У зв'язку з цим виникає необхідність боротьби з екологічними злочинами [1].

Екологічні злочини обумовлені низкою причин, починаючи від особистих мотивів винних, слабкості в інституційних і законодавчих механізмах, до нормативних і правоохоронних провалів. Це підтримується загальним низьким ризиком і високим прибутком.

Екологічні злочини мають численні та різноманітні наслідки, що залежать від характеру злочину або країн і секторів, залучених до нього. Результатом злочину є пряма шкода навколишньому середовищу, разом із тим все більше наголошується на інших впливах, зокрема на: здоров'я, економіку, безпеку та верховенство права.

Слід також зазначити, що екологічні злочини часто мають транснаціональний характер, тобто це діяння, ініціювання, запобігання чи наслідки яких зачіпають більш ніж одну країну, і вони мають багатонаціональний характер і транскордонний вплив. Існує безліч форм транснаціональних еко-

логічних злочинів, таких як транскордонне переміщення видів, торгівля незаконно заготовленою деревиною, контрабанда зникаючих, що знаходяться під загрозою зникнення і видів, що охороняються, транскордонне скидання токсичних і небезпечних відходів, включаючи електронні відходи. Посилення боротьби з транснаціональною злочинністю є одним з політичних зобов'язань відповідно до пріоритетних напрямків Стратегічного порядку денного ЄС на 2019–2024 рр. [2].

Вищезазначене свідчить про актуальність обраної теми дослідження, її значущість для розвитку міжнародного кримінального права та кримінального права ЄС у сфері протидії екологічній злочинності.

Стан опрацювання проблеми. Слід зазначити, що окремі аспекти означеної проблематики, зокрема загальні питання екологічної злочинності, кримінальної відповідальності юридичних осіб за злочини проти довкілля, відшкодування завданої довкіллю шкоди, протидії організованим формам співучасті у вчиненні екологічних злочинів тощо, висвітлено в роботах таких вітчизняних і зарубіжних дослідників як: М. Медведєва, Р. Мовчан, Ю. Турлова, О. Шуміло, Лібор Клімек (Libor Klimek), Марія Маркес-Банк (Maria Marques-Banque), Франсуаза Конт (Françoise Comte) та ін. Разом з тим означена тематика потребує подальшого дослідження з урахуванням сучасних реалій.

Стаття має за мету висвітлення правової основи ЄС у сфері протидії екологічній злочинності та тенденції її удосконалення з метою ефективного захисту довкілля засобами кримінального права.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до викладення матеріалу слід зазначити, що ЄС докладає суттєвих зусиль для розробки правової основи протидії злочинам в екологічній сфері, яка ґрунтується на положеннях Договору про функціонування ЄС (ДФЄС), що передбачає компетенцію ЄС встановлювати мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та санкцій у сферах політики ЄС, на які поширюються заходи щодо гармонізації, якщо це необхідно для ефективного правозастосування (ст. 83(2)) [3]. Серед актів ЄС, що криміналізують правопорушення проти довкілля, перш за все, слід вказати Директиву 2008/99/ЄС, яка була визнана основним законом ЄС у сфері боротьби з екологічними злочинами, що визначила низку тяжких правопорушень, які завдають шкоди навколишньому середовищу. У грудні 2021 р. ухвалено Пропозицію про Директиву Європейського Парламенту та Ради про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального права та заміну Директиви 2008/99/ЄС [4] (далі – Директива 2021), яка зберегла перелік правопорушень, включених до статті 3 Директиви 2008/99/ЄС, з необхідними уточненнями та змінами, серед яких: серйозні злочини, пов'язані із забрудненням навколишнього середовища; незаконне поводження з відходами та вивезення відходів; експлуатація об'єктів, на яких здійснюються небезпечні види діяльності або зберігаються чи використовуються небезпечні речовини; правопорушення, пов'язані з виробництвом, переробкою, обігом, використанням, зберіганням, транспортуванням, імпортом, експортом чи захороненням радіоактивних матеріалів; злочини проти дикої природи, включаючи незаконне вбивство, знищення, зберігання або вилучення зразків дикої фауни та флори, незаконний обіг диких тварин та погіршення довкілля; незаконне виробництво, розміщення на ринку, імпорт, експорт, використання чи викид озоноруйнівних речовин. Директива 2021 р. також доповнила перелік протиправних діянь новими категоріями злочинів, зокрема: розміщення на ринку продукції, яка з порушенням обов'язкових вимог завдає суттєвої шкоди довкіллю внаслідок використання продукції у більших масштабах; серйозні порушення законодавства ЄС про хімічні речовини, що завдають значної шкоди навколишньому середовищу або здоров'ю людей; незаконна утилізація суден; незаконний забір води; викиди забруднюючих речовин із суден; незаконна торгівля деревиною; серйозні порушення правил інтродукції та поширення інвазивних чужорідних видів, що викликають стурбованість Союзу; серйозне порушення вимог щодо проведення оцінки впливу на довкілля; незаконне виробництво, розміщення на ринку, імпорт, експорт, використання, викиди або виділення фторовмісних парникових газів.

Директива встановлює стримуючий рівень санкцій, забезпечує більш послідовне застосування в ЄС умов для підприємств. Пропонує додаткові санкції та заходи для забезпечення того, щоб національні судді і прокурори мали інструментарій, який дозволяє накладати санкції в індивідуальному порядку. Містить положення про врахування обтяжуючих обставин при кваліфікації злочинів (зв'язки з організованою злочинністю, історію згоди злочинців та перешкоджання інспекційно-примусовій діяльності).

Зміцнює ланцюжок правозастосування за рахунок положень про навчання, інструменти розслідування, співробітництво між органами влади, збирання даних та національних стратегій. Містить положення про захист осіб, які повідомляють (інформують) про екологічні злочини або сприяють правозастосуванню (захисники навколишнього середовища), та регламентує надання їм відповідної допомоги.

Також слід приділити увагу Директиві 2004/35/ЄС [5], яка встановлює правила, що ґрунтуються на принципі «забруднювач платить». Це означає, що компанія, яка завдає шкоди навколишньому середовищу, несе відповідальність за неї і повинна вжити необхідних превентивних або відновлювальних заходів і понести всі пов'язані з цим витрати. Директива визначає екологічні збитки як: збитки, які істотно впливають на екологічний (екологічний, хімічний або кількісний) стан водних ресурсів, пошкодження земель, що створює значний ризик для здоров'я; збитки видам, що охороняються, і природному середовищу проживання, яке негативно впливає на збереження, як це визначено такими директивами: Директива 2000/60/ЄС щодо водних ресурсів [6] фокусується на забезпеченні хорошого якісного та кількісного здоров'я, тобто на зменшенні та усуненні забруднення, а також на забезпеченні достатньої кількості води для підтримки дикої природи і водночас для задоволення потреб людини. Вона застосовується до внутрішніх, перехідних та прибережних поверхневих вод, а також до підземних вод. У жовтні 2022 р. Комісія прийняла пропозицію про перегляд списків забруднювачів у поверхневих та підземних водах [7]. Директива 2008/56/ЄС Європейського парламенту та Ради встановлює рамки для дій співтовариств у сфері морської екологічної політики [8]. Директива 2009/147/ЄС щодо збереження диких птахів [9] забезпечує комплексну основу для захисту, управління та контролю за всіма дикими птахами, які природно зустрічаються на території ЄС. Директива Ради 92/43/ЄЕС від 21 травня 1992 р. про збереження природних середовищ існування, дикої фауни і флори [10].

Слід вказати, що ЄС постійно працює над удосконаленням положень прийнятих ним актів в означеній сфері про що свідчать нормативи на підставі яких було внесено зміни і доповнення до вищезначених директив, що стосуються без пекових питань, управління відходами, спрощення зобов'язань щодо звітності в галузі екологічного законодавства, серед них слід вказати такі: Директива 2006/21/ЄС Європейського парламенту та Ради від 15 березня 2006 р. про управління відходами видобувних галузей та внесення змін до Директиви 2004/35/ЄС; Директива 2009/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 23 квітня 2009 року про геологічне зберігання вуглекислого газу та внесення змін до Директиви Ради 85/337/ЄЕС, Директив Європейського Парламенту та Ради 2000/60/ЄС, 2001/80/ЄС, 2004/35/ЄС, 2006/12/ЄС, 2008/1/ЄС та Регламент (ЄС) № 1013/2006; Директива 2013/30/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 12 червня 2013 р. про безпеку морських нафтогазових операцій та внесення поправок до Директиви 2004/35/ЄС; Регламент (ЄС) 2019/1010 Європейського парламенту та Ради від 5 червня 2019 р. про погодження зобов'язань щодо звітності в галузі законодавства, що стосується навколишнього середовища, та вносить поправки до Регламентів (ЄС) № 166/2006 та (ЄС) № 995/2010 Європейського парламенту та Ради, Директив 2002/49/ЄС, 2004/35/ЄС, 2007/2/ЄС, 2009/147/ЄС та 2010/63/ЄС Європейського парламенту та Ради, Регламенту Ради (ЄС) № 338/97 та (ЄС) № 2173/2005, а також Директива Ради 86/278/ЄЕС.

ЄС також прийняв акти направлені на протидію забрудненню із суден. Серед таких актів слід вказати Директиву 2005/35/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 7 вересня 2005 р. про забруднення із суден і встановлення покарань, у тому числі кримінальних, за злочини, пов'язані із забрудненням (із змінами) [11], яка покладає зобов'язання на держави-члени визнати правопорушенням скидання забруднюючих речовин із суден, включаючи незначні випадки таких скидів у внутрішні води, включаючи порти держави-члена, наскільки застосовний режим Марпол («Марпол 73/78» означає Міжнародну конвенцію щодо запобігання забрудненню із суден 1973 р. та Протокол до неї 1978 р. в останній редакції); територіальне море держави-члена; протоки, що використовуються для міжнародного судноплавства, на які поширюється режим транзитного проходу, встановлений у розділі 2 Частини III Конвенції ООН з морського права 1982 р., тією мірою, якою держава-член здійснює юрисдикцію над такими протоками; виключну економічну зону або еквівалентну зону держави-члена, створену відповідно до міжнародного права; та відкрите море, якщо вони здійснюються навмисне, через недбалість або серйозну недбалість. Директива зобов'язує визнати такі правопорушення кримінальними злочинами і вжити необхідних заходів для забезпечення того, щоб будь-яка фізична або юридична особа, яка вчинила означені порушення,

могла бути притягнута до відповідальності за їх скоєння. А також покладе зобов'язання щодо забезпечення ефективних, пропорційних та стримуючих санкцій до правопорушників.

Рамкове рішення Ради 2005/667/ЖНА від 12 липня 2005 р. щодо зміцнення кримінально-правової бази для забезпечення виконання закону проти забруднення із суден [12] є правовим інструментом для покладання на держави-члени зобов'язання щодо визначення правопорушень, передбачених Директивою 2005/35/ЄС, в якості кримінальних злочинів і встановити кримінальні покарання за їх скоєння у вигляді позбавлення волі на визначений строк, накладення штрафів, позбавлення фізичної особи права займатися відповідною діяльністю тощо. Документ передбачає встановлення кримінальної відповідальності для фізичних і юридичних осіб.

Рамкове рішення зобов'язує держави-члени запровадити заходи, необхідні для встановлення своєї юрисдикції, наскільки це дозволено міжнародним правом, щодо злочинів, якщо злочин був скоєний: повністю або частково на її території; у винятковій економічній зоні або у прирівняній до неї зоні, створеній відповідно до міжнародного права; на борту корабля під її прапором; одним з її громадян, якщо злочин караний відповідно до кримінального законодавства там, де він був скоєний, або якщо місце, де воно було скоєно, не підпадає під будь-яку територіальну юрисдикцію; на користь юридичної особи із зареєстрованим офісом на її території; за межами її території, якщо це викликало або може спричинити забруднення на її території або в її економічній зоні, і судно добровільно знаходиться в порту або в морському терміналі держави-члена; у відкритому морі, і судно добровільно перебуває у порту чи морському терміналі держави-члена.

Союз також приділяє увагу і протидії торгівлю дикими тваринами. У цьому зв'язку слід зазначити, що ЄС приєднався до Конвенції про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що знаходяться під загрозою зникнення 1975 р. (CITES) (Рішення (ЄС) 2015/451 про приєднання Європейського Союзу до CITES). CITES передбачає, що весь імпорт, експорт та реекспорт видів, що підпадають під дію Конвенції, мають бути дозволені через систему дозволів та сертифікатів. Види, що підпадають під дію Конвенції, мають різний ступінь захисту за допомогою регулювання торгівлі, в залежності від ступеня загрози з якою вони стикаються [13]. Вони перераховані у трьох Додатках до Конвенції, в залежності від необхідного ступеня захисту. CITES надає централізований портал для доступу до більш детальної інформації про види у контексті міжнародної торгівлі, включаючи інформацію про обмеження на імпорт до ЄС.

ЄС є важливим регіоном призначення, транзиту та походження багатьох видів, що знаходяться під захистом означеної Конвенції. CITES реалізується в ЄС за допомогою правил, відомих як «Правила ЄС щодо торгівлі дикими тваринами», що представляють собою набір законів ЄС, які застосовуються однаково в усіх країнах ЄС для забезпечення дотримання положень CITES. ЄС запровадив суворі правила, які гарантують, що продукти дикої природи потраплять на ринок ЄС лише в тому випадку, якщо вони мають законне та стійке походження. Забезпечення дотримання правил залишається компетенцією кожної країни ЄС.

Основне регулювання здійснюється відповідно до Регламенту Ради [ЄС] № 338/97 про захист видів дикої фауни та флори шляхом регулювання торгівлі [14] (із змінами), яким встановлено загальні положення для імпорту, експорту та реекспорту, а також внутрішньої торгівлі ЄС зразками видів. Види перераховані в його чотирьох додатках. Регламент Комісії [ЄС] № 865/2006 (із змінами) встановлює докладні правила та розглядає практичні аспекти реалізації Регламенту Ради (ЄС) № 338/97 [15]. Регламент Комісії [ЄС] 792/2012 (із змінами) [16] встановлює правила оформлення дозволів, сертифікатів та інших документів, передбачених у Регламенті Ради (ЄС) № 338/97 та Регламенті Комісії (ЄС) № 865/2006.

Регламент Ради [ЄС] № 338/97 надає Комісії можливість обмежити ввезення видів до ЄС. Це здійснюється після консультацій із заінтересованими країнами походження та з урахуванням будь-якої думки Групи наукової експертизи. Відповідно до Регламенту Комісії (ЄС) 2023/2770 від 12 грудня 2023 р., встановлено заборону на ввезення до Союзу зразків деяких видів дикої фауни та флори відповідно до Регламенту Ради (ЄС) № 338/97 [17].

Союзом також розроблено План дій ЄС щодо боротьби з торгівлю дикими тваринами, який охоплював період 2016–2020 рр. (СОМ/2016/087) [18]. У листопаді 2022 р. Комісія прийняла переглянутий План дій ЄС щодо боротьби з торгівлю дикими тваринами [19], яким означено такі основні пріоритети: запобігти торгівлі дикими тваринами та знищити її першопричини за рахунок скорочення споживчого попиту на диких тварин, що незаконно продаються, підтримка стійких засобів до існування в державах походження та боротьба з корупцією на всіх рівнях;

укріпити правову та політичну базу для боротьби з незаконним оборотом об'єктів дикої природи шляхом запровадження політики ЄС та національної політики у відповідності з міжнародними зобов'язаннями та останніми даними, а також взаємодія з громадянським суспільством та діловими колами, що беруть участь у торгівлі об'єктами дикої природи; забезпечити дотримання правил і політики для ефективної боротьби з незаконним оборотом диких тварин, підвищення рівня виявлення незаконних дій в ЄС, приділяючи особливу увагу розвитку потенціалу по всьому ланцюгу правозастосування, заохочуючи координацію і співпрацю всередині і між державами-членами та активізуючи зусилля по боротьбі з онлайн-аспектами торгівлі дикими тваринами; укріпити глобальне партнерство країн-джерел, споживачів і країн транзиту в боротьбі з незаконним оборотом диких тварин шляхом підвищення їх потенціалу та покращення співпраці між відповідними суб'єктами в державах-членах ЄС та їх партнерами в ключових країнах, які не входять до ЄС.

Слід також констатувати, що закони ЄС про торгівлю дикими тваринами доповнюються більш конкретним керівництвом, розробленим Комісією у консультації з країнами ЄС, з метою полегшення застосування правил на території Союзу. Серед таких актів слід вказати: Керівний документ щодо живих тварин, які розводяться в неволі відповідно до Регламенту ЄС про торгівлю дикими тваринами [20], Переглянутий керівний документ щодо режиму ЄС, що регулює торгівлю слоновою кісткою всередині ЄС та реекспорт слонової кістки [21], Керівний документ щодо кроків, які повинні бути вжиті державами-членами ЄС у разі сумнівів щодо законності лісоматеріалів із переліку CITES, імпортованих до ЄС [22], Керівний документ з експорту, реекспорту, імпорту та внутрішньосоюзової торгівлі рогами носорога [23] та ін.

Питанням протидії екологічній злочинності приділено увагу і в стратегічних актах Союзу. Зокрема, Стратегія ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю на 2021–2025 рр. [24] акцентує увагу на проблематиці екологічних злочинів через їх згубний вплив на біорізноманіття та довкілля, здоров'я і соціальну згуртованість у ЄС та в третіх країнах. Нею акцентовано на необхідності дотримання державами-членами діючого законодавства у цій галузі та необхідність його удосконалення. Документом констатовано, що незважаючи на застосовні зусилля ЄС щодо протидії цим злочинам, інспекційним, правоохоронним та судовим органам часто не вистачає потенціалу та ресурсів для ефективного виявлення, розслідування і кримінального переслідування екологічних злочинів. Це особливо стосується держав-членів, де немає спеціалізованих правоохоронних органів чи органів судового переслідування, а також відсутній усталений стратегічний підхід до боротьби з екологічними злочинами. Необхідно посилити правозастосовний потенціал на національному рівні та загалом в ЄС. Введені санкції не мають достатнього стримувального впливу, а координація та обмін інформацією всередині та між державами-членами, особливо між адміністративними органами та правоохоронними органами, недостатні.

Пріоритетні напрямки щодо захисту дикої природи містить Стратегія біорізноманіття [25], яка має за мету відновлення біорізноманіття Європи до 2030 року на благо людей, клімату та планети. У контексті пост-COVID-19 стратегія спрямована на підвищення стійкості суспільств до майбутніх загроз, таких як: наслідки зміни клімату, лісова пожежа, відсутність продовольчої безпеки, спалахи захворювань, у тому числі шляхом захисту дикої природи та боротьби з незаконною торгівлею дикими тваринами.

Висновки. Виходячи з вищезначеного слід констатувати, що ЄС докладє суттєвих зусиль щодо розробки законодавчих норм у сфері протидії екологічній злочинності. Правовою основою слугує, перш за все, положення Договору про функціонування ЄС (ст. 83 (2)). На розвиток означених ДФЄС орієнтирів прийнято Директиву Європейського Парламенту та Ради про захист навколишнього середовища за допомогою кримінального права та заміну Директиви 2008/99/ЄС, яка розширює перелік кримінально-караних діянь, встановлює відповідальність фізичних і юридичних осіб, санкції тощо. Нею підкреслено, що «кримінальне право є частиною комплексної стратегії ЄС щодо захисту та покращення стану довкілля...», а «кримінально-правові заходи застосовуються як крайній захід, коли інших дій недостатньо для забезпечення дотримання вимог. Таким чином, екологічні показники, наприклад, ступінь забруднення повітря або біорізноманіття, вимірюватимуть ефективність загальної стратегії щодо покращення навколишнього середовища, а не лише ефективність нового підходу до екологічних злочинів».

Суттєве значення має також відшкодування завданої шкоди. Відповідно у межах ЄС прийнято такі директиви: Директива 2004/35/ЄС про відшкодування шкоди, яка встановлює правила, що ґрунтуються на принципі «забруднювач платить» та пов'язані з нею директиви: Директива

2000/60/ЄС, Директива 2008/56/ЄС, Директива 2009/147/ЄС, Директива Ради 92/43/ЄЕС (із змінами і доповненнями) .

Крім того, ЄС розроблено нормативи щодо захисту окремих об'єктів, завдання шкоди яким має негативні наслідки і далеко за межами Союзу, зокрема: Директива 2005/35/ЄС про забруднення із суден і запровадження покарань, у тому числі кримінальних, за злочини, пов'язані із забрудненням (із змінами), Рамкове рішення Ради 2005/667/ІНА щодо зміцнення кримінально-правової основи для забезпечення виконання закону проти забруднення із суден. Ці акти базуються на положеннях міжнародних універсальних договорів, а саме: Міжнародної конвенції щодо запобігання забрудненню із суден 1973 р., Конвенції ООН з морського права 1982 р. Союз також акцентує увагу на збереженні всіх видів живих організмів, включаючи тварин, птахів тощо. Серед актів у цій царині слід вказати: Регламент Ради [ЄС] № 338/97 (із змінами), Регламент Комісії [ЄС] № 865/2006 (із змінами), Регламент Комісії [ЄС] 792/2012 (із змінами), План дій ЄС щодо боротьби з торгівлею дикими тваринами 2022 р., які також корелюються з універсальними міжнародними угодами, зокрема, Конвенцією про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що знаходяться під загрозою зникнення 1975 р. Разом із тим, Союз відстоює особисті інтереси, пов'язані зі збереженням, захистом певних видів птахів, які природно зустрічаються на території ЄС; природних середовищ існування, дикої фауни і флори.

Складовою правової основи ЄС у протидії екологічним злочинам є також програмні акти і стратегічні документи, а саме: План дій ЄС щодо боротьби з торгівлею дикими тваринами 2022 р., Стратегія ЄС щодо боротьби з організованою злочинністю на 2021–2025 рр., Стратегія біорізноманіття до 2030 р.

Характерною ознакою діяльності ЄС у галузі збереження та захисту довкілля, а також протидії злочинам, є систематичний перегляд та оновлення існуючої правової бази з урахуванням реалій сьогодення, що безпосередньо пов'язане з появою нових форм злочинності, удосконалення способів скоєння протиправних діянь, виявлення нових об'єктів посягань тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Environmental crime. URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Environmental-crime> (дата звернення 20.01.2024).
2. A New Strategic Agenda 2019–2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/media/39914/a-new-strategic-agenda-2019-2024.pdf> (дата звернення 12.02.2024).
3. Consolidated version of the Treaty on the Functioning of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A12012E%2FTXT> (дата звернення 08.02.2024).
4. Proposal for a Directive of the European Parliament and of THE COUNCIL on the protection of the environment through criminal law and replacing Directive 2008/99/EC. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0851> (дата звернення 25.01.2024).
5. Directive 2004/35/CE of the European Parliament and of the Council of 21 April 2004 on environmental liability with regard to the prevention and remedying of environmental damage. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32004L0035> (дата звернення 10.02.2024).
6. Consolidated text: Directive 2000/60/EC of the European Parliament and of the Council of 23 October 2000 establishing a framework for Community action in the field of water policy (дата звернення 12.02.2024).
7. Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2000/60/EC establishing a framework for Community action in the field of water policy, Directive 2006/118/EC on the protection of groundwater against pollution and deterioration and Directive 2008/105/EC on environmental quality standards in the field of water policy. URL: https://environment.ec.europa.eu/document/download/6e618dec-c528-4ba8-8900-1e020eefe393_en?filename=Proposal%20for%20a%20Directive%20amending%20the%20Water%20Framework%20Directive%2C%20the%20Groundwater%20Directive%20and%20the%20Environmental%20Quality%20Standards%20Directive.pdf (дата звернення 27.01.2024).

8. Directive 2008/56/EC of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 establishing a framework for community action in the field of marine environmental policy (Marine Strategy Framework Directive) (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2008/56/oj> (дата звернення 13.02.2024).
9. Directive 2009/147/EC of the European Parliament and of the Council of 30 November 2009 on the conservation of wild birds (codified version). URL: <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2010:020:0007:0025:EN:PDF> (дата звернення 13.02.2024).
10. Consolidated text: Council Directive 92/43/EEC of 21 May 1992 on the conservation of natural habitats and of wild fauna and flora. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A01992L0043-20130701> (дата звернення 03.02.2024).
11. Consolidated text: Directive 2005/35/EC of the European Parliament and of the Council of 7 September 2005 on ship-source pollution and on the introduction of penalties, including criminal penalties, for pollution offences (Text with EEA relevance). URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02005L0035-20091116> (дата звернення 25.01.2024).
12. Council Framework Decision 2005/667/JHA of 12 July 2005 to strengthen the criminal-law framework for the enforcement of the law against ship-source pollution. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32005F0667> (дата звернення 12.02.2024).
13. Convention on International Trade in Endangered Species of Wild Fauna and Flora. URL: <https://cites.org/eng/disc/text.php> (дата звернення 11.02.2024).
14. Consolidated text: Council Regulation (EC) No 338/97 of 9 December 1996 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1484753427128&uri=CELEX:01997R0338-20170204> (дата звернення 27.01.2024).
15. Consolidated text: Commission regulation (EC) No 865/2006 of 4 May 2006 laying down detailed rules concerning the implementation of Council Regulation (EC) No 338/97 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A02006R0865-20220119> (дата звернення 13.02.2024).
16. Consolidated text: Commission Implementing Regulation (EU) No 792/2012 of 23 August 2012 laying down rules for the design of permits, certificates and other documents provided for in Council Regulation (EC) No 338/97 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein and amending Commission Regulation (EC) No 865/2006. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A02012R0792-20150205> (дата звернення 04.02.2024).
17. Commission Implementing Regulation (EU) 2023/2770 of 12 December 2023 prohibiting the introduction into the Union of specimens of certain species of wild fauna and flora in accordance with Council Regulation (EC) No 338/97 on the protection of species of wild fauna and flora by regulating trade therein C/2023/8561. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A32023R2770> (дата звернення 11.02.2024).
18. Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Action Plan against Wildlife Trafficking. COM/2016/087 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52016DC0087> (дата звернення 02.02.2024).
19. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions REVISION of the EU action plan against wildlife trafficking. COM/2022/581 final. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2022%3A581%3AFIN&qid=1667989438184> (дата звернення 02.02.2024).
20. Commission Notice Guidance document on live animals bred in captivity under the EU Wildlife Trade Regulations 2022/C 306/02. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52022XC0811%2801%29&qid=1661181823099> (дата звернення 11.02.2024).
21. Commission Notice Revised Guidance Document EU regime governing trade in ivory 2021/C 528/03. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021XC1230%2803%29&qid=1642098277757> (дата звернення 10.02.2024).
22. Commission notice – Guidance document on steps to be taken by EU Member States in the case of doubts as to the legality of timber from CITES-listed species imported into the EU. URL:

- https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=uriserv:OJ.C_.2018.376.01.0001.01.ENG&toc=OJ:C:2018:376:TOC (дата звернення 09.02.2024).
23. Commission Notice Guidance document on the export, re-export, import and intra-Union trade of rhinoceros horns 2019/C 386/04. URL: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1573810877916&uri=CELEX:52019XC1114\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?qid=1573810877916&uri=CELEX:52019XC1114(01)) (дата звернення 03.02.2024).
 24. Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions EU Agenda and Action Plan on Drugs 2021–2025. URL: https://home-affairs.ec.europa.eu/system/files/2020-07/20200724_com-2020-606-commission-communication_en.pdf (дата звернення 02.02.2024).
 25. Biodiversity strategy for 2030. https://environment.ec.europa.eu/strategy/biodiversity-strategy-2030_en (дата звернення 11.02.2024).